

Dossier Balkan i Hrvatska

**SVJEDOCI
POVIJESTI**

Priredio Herbert Vytiska

HRVATSKA SVJETLOŠĆA NAČELAD

HRVATSKA

u džepu, za jednu coca-colu, u

ede brzo preko usana, zatim
pravo se uvijek kaže samo ime.
On – hrvatski izbjeglica. Ona –
i Beču, dakle prava Bečanka,
o se odavno zaboravilo. Pada
m Kolaric, ti se zoveš Kolaric.

gradanin zna o Balkanu osim
specijalitet?

ago nego da je neki Srbin u Sa-
e izazvalo Prvi svjetski rat. Kraj
se morala boriti za život.

da je u Jugoslaviji u Drugom
orba i da se nakon rata neki

izglednica: tamnomodro nebo,
crvenoj zemlji. A Jugoslaveni –
koji su zauzeli prazna radna
nih radnika na gradilištima.

Metternichu pripisuje se izreka
na Rennwegu. Izreku se razli-
rimjer, kad se Bečanima pod-
na napojnice.

ako: predci mnogih ljudi koji
lavno pravi Bečani, domaći –
ih zemalja, ovdje se nastanili i

hije. U šezdesetim, sedamde-
ega stoljeća stigli su u Beč, u
ajteri; tu su našli radna mjesta
Austrijanci, Nijemci itd.

ma je takav da nas mora dir-
osi suze, patnje i ljudske žrtve,
, izravno pogada naše rodake,

Nakon komunizma – novi nacionalizam

Povijest stalno podučava, ali – učenika nema. Ova misao austrijske spisateljice Ingeborg Bachmann izvršno odgovara sukobu u bivšoj Jugoslaviji i odnosu međunarodne zajednice prema njemu.

U osamdesetim godinama nije bio baš mali broj intelektualnih sanjara koji su ozbiljno mislili kako u Europi više neće biti oružanih sukoba. Problem građanskog rata u Sjevernoj Irskoj – koji nikad nije prestao – minoriziralo se kao da je riječ o sporu nekih sektu na nekom otoku, negdje na rubu Europe. »Hladni rat« između komunističkog bloka i zapadnih sila tumačio se samo kao ostatak prošlosti. Crveni su vlastodršci već odavno postali *salonfähig*. One zapadne političare koji su se usudili samo upozoriti na stalna kršenja temeljnih ljudskih sloboda u Istočnom bloku – diskvalificiralo se kao revanšiste. Snažno se pljeskalo jugoslavenskom putu, a taj je značio distanciranje od Moskve i s »realnim socijalizmom«.

Kada se komunističko zdanje u Europi – s obzirom na poznate činjenice bilo bi primjerenije govoriti o Potemkinovu selu nego o nekom zdanju – krajem osamdesetih godina u neslućeno brzu procesu urušilo samo u sebi, na vidjelo su izašle činjenice koje su nas zastrašile i otrijeznile.

Solženjicinov *Arhipelag Gulag*, djelo koje su neki naši suvremenici rado omalovažavali kao pretjerivanja proganjana i uvrijeđena književnika – kako bi ga iz zbiljskoga svijeta odgurnuli u pjesničke sfere – razotkrilo se kao izvješće o svakodnevicu kakva je – iako u različitim pojavnim oblicima – postojala u svakoj komunističkoj zemlji.

Za slom komunističkoga bloka posebno su bili odlučni go-
spodarski razlozi. Od Njemačke Demokratske Republike pa sve
do Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika – komunističke
zemlje nisu stajale pred bankrotom, nego su već bankrotirale.

Gospodarski stečaj ubrzao je proces unutarnjeg raspada. Izjedeno je bio moral partijskih i državnih vodstava. Sustav korupcije prozeo je sve pore društva. Strah, teror i brutalna primjena sile bili su ljepak koji je još nekako povezivao strukture, omogućavao funkcioniranje nekih dijelova državnoga aparata i time, u vanjskom svijetu, odavao privid nekog gotovo monolitnog bloka.

Stanje u blagajnama nakon raspada sustava je pokazalo da je unutarnje raspadanje komunističkoga Istočnog bloka bilo uznepredovalo puno više nego što se mislilo. Izvješća tajnih službi kojima je u to doba raspolagao Zapad s današnjega gledišta mogu biti ocijenjena kao najobičnije uljepšavanje.

Ljudima koji nisu živjeli samo u socijalnoj nego i u političkoj nevolji utočište su pružile kršćanske crkve: pomagale su im i čuvale nadu. Mnogi su intelektualci bili u unutarnjem i otvorenom sukobu s režimima u svojim zemljama. Ali, i široki su slojevi pučanstva rezignirali i bili nezadovoljni. Izvješća zapadnih medija, a pritom riječ nije samo o emisijama radijskih i televizijskih postaja u blizini Željezne zavjese nego i o međunarodnim kratkovalnim radijskim programima te o zapadnim novinama koje su kružile među prijateljima i znancima i često imale vrijednost dragocjenosti, pridonijela su kraju komunističko-marksističke vladavine u znaku srpa i čekića.

U doba komunizma nacionalni su problemi u mnogim državama bili riješeni samo prividno, ili su bili potisnuti. Netom su stari silnici pali, tek što su postale mogućima žuđene slobode govora i okupljanja, oživjela su nacionalna strujanja, ljudi su se prisjetili svojih povijesnih korijena.

Ti su se novi nacionalni pokreti jednostavno morali pojaviti nakon duhovnog, duševnog, tjelesnog i političkog tlačenja: sedamdeset dvije godine u Rusiji i gotovo četrdeset u ostalim istočnoeuropskim državama. A baš su napuhani zapadni intelektualni krugovi bili oni koji za nacionalne pokrete nisu pokazali nikakva razumijevanja; naprotiv, ništa nisu ni razumjeli, jer su se preko noći našli pred mnoštvom političkih, kulturoloških, jezičnih, povijesnih i socijalnih raznolikosti koje nisu bile ni jednostavne ni proračunljive. I kratak pogled na zemljopisnu kartu u posljednjih deset godina otkriva nam kakve su se velike pro-

mjene dogodile kao probudene nacionalne toka bilo samo jedno c:

Taj se Sovjetski Savsljednica (Armenija, A davija, Ruska Federacij Uzbekistan, Bjelorusija jeljena u dvadeset auto

Ako se nekada nasamo kroz jednu zemljpet država: Sloveniju, goslaviju, Bosnu i Herc

I komunizam se mo ličitih narodnosti na s državama koje su pod p sramežljivo nastojale s sporove bilo i snažnih i bili u starom Sovjetskor trpjeli Estonci, Litvanc Jer, s ciljem stvaranja je vlast je ljude, ukorijen posve druga područja; i članstvo iz nekog trećeg nikakvih, ni kulturnih n tradicionalne korijene. riješiti nekom vrstom r daleko od njihova zavič racije: u baškirskom AS stva svega 25 posto, a r čim je nestao pritisak svega inteligencija, vrat pravo na vlastitu domov

Politika preseljavan Savezu, ali je tendencij jala u gotovo svim kon postići tlačenjem naciordenje nužna je posljed

U posljednje se vrijeme o mnogim »nacionalnim« pokretima koji imaju i više nego prirodne korijene pogrdno govori. I previše, i više nego rado, diskvalificira ih se kao »nacionalističke«. Jedan je od izdatelja uglednoga dnevnika *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Johann Georg Reißmüller, te tendencije vrlo točno uočio i napisao:

Riječ »nacionalan« u prijašnjem je značenju nestala iz političkog rječnika: ako treba reći ili napisati nešto o pojmu nacionalnoga, to se naziva »nacionalističkim«. Političar – ma gdje na svijetu – koji pokrene neko nacionalno pitanje ili brani neki nacionalni interes, odmah će biti proglašen »nacionalistom«. Time je stupnjevanje između nacionalnog i nacionalističkog ukinuto, a razlika među njima sužena – u korist oštrijega pojma.

Velik broj onih koji rade u medijima ne želi priznati mnogo od onoga što podrazumijeva pojam »nacionalnog«, želi ga diskvalificirati. Te važne sadržaje politike – za razliku od njima tako dragih socijalnih i liberalnih – treba ozloglasiti. I ne samo to: treba ih zauvijek ukloniti iz politike. Time se istodobno krivotvori i politička zbilja. Jer, ono što riječ »nacionalan« doista znači, sadržano je u životu naroda u obliku ciljeva, želja, programa, poticajnih silnica, također i institucija. Potiskivanje pojma »nacionalan« sa svim bogatim sastavnicama njegova sadržaja mora stoga voditi ka gubljenju realnosti.

Ove su tvrdnje za nas važne, jer baš najvažniji uzroci građanskog rata u bivšoj Jugoslaviji leže, s jedne strane, u nacionalnim raznolikostima i u politici Komunističke partije koja je te nacionalne pokrete i nastojanja tlačila te – s druge strane – u težnji postkomunističkih političara za osvajanjem vlasti, čime su i te kako ostvarivali vlastite nacionalističke interese. Tome valja pridodati da je reagiranje međunarodne zajednice na građanski rat u početku bilo obilježeno mješavinom oportunitizma, neznanja, krivih procjena i vrludanja. Osjećalo se da bi mnogim zapadnim političarima bilo draže da su imali posla sa starom Jugoslavijom, s jednom, iako lijevofašističkom, marksističkom partijom – ali ipak s jednom vladom – a ne, odjednom, s više država, s više vlada i s još više stranaka.

Austrijskoj je politici – upravo austrijskom ministru vanjskih poslova u doba balkanske krize, Aloisu Mocku – opetovano podmetano da kroz mala vrata nacionalnih sukoba u bivšoj Ju-

goslaviji želi zadot kada vladala. Una svakom onom koj nije samo gledao : borom i angažmar ziciju koja će odolj

Sam Mock je c austrijsku vanjsku

»Austrija je do zatvorila oči pred vukla nužne zaklju odlučno se založil međunarodno pra Ujedinjenih narod

U jednoj izjav srpnja 1991. – na neovisnost, Beogr armija počela ma: dijelom bila zbnun no dezorijentiranc sam sljedeće:

1. Pojedinin nar svoju budućno određenje, den
2. Odlukom o ne ske i Slovenije demokratski i i
3. Ozbiljenje prav nosa među na jalogom i uz st.
4. Austrija odbija republika Jugo
5. Bitnu sastavni jamstva za pra kopravno sudj vrijedi i za pol
6. Za život svih načela pluralis ljudskih prava,

nogim »nacionalnim« pokretima korišćene pogrdno govori. I alificira ih se kao »nacionalistickog dnevnika *Frankfurter* org Reißmüller, te tendencije

1 je značenju nestala iz političkog ati nešto o pojmu nacionalnoga, to olitičar – ma gdje na svijetu – koji je ili brani neki nacionalni interes, onalistom«. Time je stupnjevanje ističkog ukinuto, a razlika među i pojma.

dijima ne želi priznati mnogo od »nacionalnog«, želi ga diskvalifici – za razliku od njima tako dragih zloglasiti. I ne samo to: treba ih me se istodobno krivotvori i poli-racionalan« doista znači, sadržano iljeva, želja, programa, poticajnih tiskivanje pojma »nacionalan« sa gova sadržaja mora stoga voditi ka

jer baš najvažniji uzroci građan-e, s jedne strane, u nacionalnim unističke partije koja je te na-šila te – s druge strane – u težnji osvajanjem vlasti, čime su i te ističke interese. Tome valja pri-odne zajednice na građanski rat ivinom oportunističkog, neznanja, čalo se da bi mnogim zapadnim ili posla sa starom Jugoslavijom, i, marksističkom partijom – ali odjednom, s više država, s više

o austrijskom ministru vanjskih e, Aloisu Mocku – opetovano nacionalnih sukoba u bivšoj Ju-

goslaviji želi zadobiti nadzor nad prostorima nad kojima je ne-kada vladala. Unatoč svim pogreškama koje se mogu dogoditi svakom onom koji nije prekrizio ruke na prsima i čekao, koji nije samo gledao a ništa radio, nego je bio djelatan srcem, raz-borom i angažmanom, jedno je sigurno: Austrija je zauzela po-ziciju koja će odoljeti i kritičkoj povijesnoj ocjeni.

Sam Mock je ovako opisao načela i motive koji su određivali austrijsku vanjsku politiku prema raspadajućoj Jugoslaviji:

»Austrija je dostatno rano prepoznala 'znakove na zidu', nije zatvorila oči pred zbivanjima na Balkanu, u svakom je trenutku vukla nužne zaključke iz raspada stare Jugoslavije i, prije svega, odlučno se založila za to da vjerodostojno bude primijenjeno međunarodno pravo: od temeljnih ljudskih sloboda do povelje Ujedinjenih naroda i dokumenata KESS-a.

U jednoj izjavi pred Nacionalnim vijećem (Nationalrat), 8. srpnja 1991. – nakon što su Slovenija i Hrvatska već objavile neovisnost, Beograd to nije primio na znanje i Jugoslavenska je armija počela marširati, a međunarodna pak zajednica jednim dijelom bila zbunjena događanjima i u svakom se slučaju prilično dezorijentirano pitala kako primjereno reagirati – ustvrdio sam sljedeće:

1. Pojedini narodima Jugoslavije mora biti omogućeno da svoju budućnost oblikuju prema načelima prava na samoodređenje, demokracije i ljudskih prava – i to u miru.
2. Odlukom o neovisnosti i vlastitoj državnosti građani Hrvatske i Slovenije su svoje pravo na samoodređenje iskoristili demokratski i nedvojbeno.
3. Ozbiljenje prava na samoodređenje i novo oblikovanje od-nosa među narodima Jugoslavije moraju biti provedeni di-jalogom i uz striktno odricanje od sile.
4. Austrija odbija svaki pokušaj da se granice između pojedinih republika Jugoslavije mijenjaju silom.
5. Bitnu sastavnicu budućih uredbi moraju tvoriti obvezatna jamstva za pravo svih narodnosnih skupina i njihovo jedna-kopravno sudjelovanje u procesu odlučivanja. To, dakako, vrijedi i za položaj srpske narodnosne skupine u Hrvatskoj.
6. Za život svih naroda današnje Jugoslavije moraju vrijediti načela pluralističke demokracije u pravnoj državi i poštivanje ljudskih prava, zapisana u Pariškoj povelji KESS-a.

7. Nastojanje na zbiljskoj stabilnosti naših jugoistočnih susjeda zahtijeva i odlučne mjere za uklanjanje gospodarske krize i duboke strukturalne reforme u smjeru socijalnog tržišnog gospodarstva.«

U provedbi njegovih političkih zamisli Mocka su najviše podržavali osobito tadašnji glavni tajnik Ministarstva vanjskih poslova, Thomas Klestil*, politički direktor Ministarstva Albert Rohan i austrijski veleposlanik pri Ujedinjenim narodima, Peter Hohenfellner.

Činjenica je da je građanski rat u bivšoj Jugoslaviji – po nekim mišljenjima bio je to i bratoubilački rat, jer su fronte često razdvajale obitelji i prijatelje – pravi primjer za to kako unatoč svojoj političkoj kulturi koju nismo dosegli samo prividno (izražena je u međunarodnim organizacijama poput UN-a, KESS-a odnosno OESS-a i u drugom sigurnosnom instrumentariju za sprečavanje sukoba) – male države koje su se našle u nevolji ne smiju računati s time da se samo po sebi razumije kako će im veliki narodi i organizacije priteći u pomoć. /Pri tome se i te kako prisjećamo godine 1938., kada je protiv ulaska Hitlerovih postrojbi u Austriju prosvjedoavao samo Mexico, a svjetski su političari šutjeli./

Svjetsku javnost nisu uzdrmali ni događaji između Srebrenice i Tuzle, ni svakodnevna izvješća s »jugoslavenskog ratišta«, ni bezbrojne izjave političara, ni pozivi u pomoć ugroženih naroda, nego tek strašne slike o silovanju majki i njihovih kćeri, prognojanoj djeci i ubijanju bespomoćnih sinova i očeva.

I, bila je to »mala« Austrija koja je od prvoga trenutka krize u balkanskom buretu baruta postala zagovornicom proganjanih i protjeranih i u jednoj, do tada neviđenoj, akciji pomogla ublažiti najveću nevolju: samo u akciji »Nachbar in Not« (Susjed u nevolji), koju je koordinirao referent Caritasa Peter Quendler, u ta je područja do sada prevezeno više od 3.600 tona robe u vrijednosti većoj od jedne milijarde šilinga. Akcijom »Dach über Kopf« (Krov nad glavom) u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini tisuće je stanova ponovno postalo useljivo. Prema službenim podacima, iz Austrije je za obnovu kriznih područja stiglo više

* Danas predsjednik Republike Austrije. (Op. prev.)

od pet milijardi šilinga voljnih priloga koja su, i u drugim akcijama pomoći pošli i među privatnim osobama

Austrija je također i u slučaju Hrvatske i Bosne i Hercegovine protjerao iz njihovih domovina. Na primjer, i u slučaju vrhunca, u Austriji su se i pojedine države i pojedinih saveznika bosanskih ratnih izbjeglica azila te više od 20.000 ljudi sklonili kod prijatelja i rođaka

Krajem godine 1996. u Austriji su izbjeglica. Prema službenim podacima, u Austriji su u to vrijeme 10.000 bosanaca; budući ilegalci ne mogu biti Bosanac koji je izbjegao

Spontana pomoć austrijskih crkve i politika službene pomoći na kraju ipak provedeni pravo na poslijetku bude

Cilj je ove dokumentacije prikazati prilog rješavanju aktualnog skog tijeka stvari« (na osnovu poslova, radova povjesni dnevnika Aloisa Mocka iz 1995. vođeni s njim kao : Pri tome želimo ponešto neke postupke, otkriti št razloge te mjesto Austrijske pogreškama koje valja pripremiti za budućnost.

* Republika Austrija je sa

ao čovjek o kojemu su se
 »komunizam s ljudskim
 vijesti. Njegova je zasluga
 talan kurs, takozvani »ju-
 većom neovisnošću od
 glasnogovornikom tako-
 esvrstanih i neutralnih) te
 i (»izvoz gastarbajtera« i
 mu donijelo je zemlji to-
 kozvanim »bratskim soci-
 ostanje). To je, međutim,
 n težnjama što je, na po-
 a, pritisak komunističkog
 dovalo time da su se pot-
 avljati jedna za drugom.
 a i Hercegovina i Make-
 nosti, vlastite državnosti i
 livala mješavina pretjera-
 nističkih metoda vladanja.
 utardržavna erupcija stig-
 se malo znalo o povijesno
 na žalost vrijedi i za mno-
 moći. Put u neovisnost i
 rotumačen kao težnja ne-
 o posljedica gospodarskih
 jedne i ostatka Jugoslavije
 ostojanju dubokih razlika
 politici koja je tražila vo-

U početku krize bijaše Memorandum

Poredak koji je Tito stvorio trajao je samo kratko vrijeme nakon njegove smrti. Do sredine osamdesetih godina. Razmeđe s kojeg se krenulo u susret sudbonosnoj budućnosti zbilo se 23. rujna 1987., kad je vodstvo Komunističke partije Srbije – koja se nakon propasti komunističke hegemonije u Istočnoj Europi preimenovala u Socijalističku partiju – preuzeo Slobodan Milošević i kad je 12. studenoga 1989. u prvim izravnim izborima protiv tri konkurenta s 86 posto glasova izabran za predsjednika Srbije. Pod njegovim vodstvom odmah se započelo rušenjem državnih struktura utemeljenih na Ustavu iz godine 1974. Uz to mu je brzo uspjelo smijeniti partijska vodstva na Kosovu, u Crnoj Gori i u Vojvodini, i na njihova mjesta postaviti vlastite ljude. Došlo je do masovnih srpskih prosvjeda na kojima je Milošević propagirao posebnu ulogu Srba: »Ovaj narod niko ne sme da bije.« Na Kosovu je stanje postalo dramatično. Masovni prosvjedi Albanaca i štrajkovi opetovano su gušeni. Krvavi sukobi između albanskog stanovništva i srpske specijalne policije stalna su pojava.

Na Miloševićev način mišljenja ponajprije je utjecao »Memorandum o aktualnim i društvenim pitanjima u našoj zemlji« koji je 24. rujna 1986. objavila Srpska akademija nauka. Taj će memorandum – autor je ostao nepoznat – na određen način biti crvenom niti srpske politike u godinama koje slijede, jer formulira političke nakane i artikulira razmišljanja koja iza njih stoje. Bitni su dijelovi elaborata ovi:

»Ustav iz godine 1974. mora biti izmijenjen zato što je strukturom jugoslavenske federacije s pet njezinih republika i dodatnim postojanjem dviju autonomnih pokrajina srpska državnost ograničena i Srbima nije dopušteno da imaju vlastitu državu. Na taj su način Srbi zapostavljeni u društvu i državi i potisnuti s ključnih položaja. Na Kosovu su štoviše izloženi 'genocidu' od većinskog albanskog stanovništva i stoga se protiv njihova protjerivanja mora početi boriti svim sredstvima. Autonomija Voj-

vodine sprječava srpsko stanovništvo koje u njoj živi da se pripoji svojoj matičnoj zemlji. Ne smije se dopustiti da se Slovenija i Hrvatska, dvije gospodarski vrlo razvijene republike, udruže u antisrpsku koaliciju koja se ravna po geslu da 'samo slaba Srbija znači jaku Jugoslaviju'. Napuštanje načela demokratskog centralizma u partiji i državi, kao i pretjerana federalizacija države, predstavljaju najveću opasnost za opstanak Jugoslavije.«

U Memorandumu Srpske akademije nauka riječ je ponajprije »samo« o prikazu »duševnog« stanja srpske nacije, o uvidu u način razmišljanja srpskih nacionalista koji su uvjereni u to da je postojeći društveno-političko-socijalni poredak na štetu srpskoga naroda. Memorandum sigurno nije ponajprije program neke akcije. To će tek postati u politici pod vodstvom Slobodana Miloševića.

Dana 28. lipnja 1989., na velikom skupu prigodom 600-te obljetnice poraza srpskih trupa u bitci protiv Osmanlija na Kosovu polju, Milošević je pred više od milijun ljudi koji su stigli iz cijele Srbije izložio ciljeve svoje politike. S patosom u glasu deklamirao je kako je Srbija tada, prije 600 godina, primijela junačku žrtvu za obranu Europe, ali da zahvalu za to nije dobila. Srbija je u prošlosti, nastavio je, uvijek iznova bila žrtvom izdaje i bila je sama. Sada je zemlja napokon ponovno našla »svoj politički, nacionalni i duhovni identitet«, jer je prepoznala da je »jedinstvo preduslov da bi srpski narod preživio i razvijao se u budućnosti.« Milošević tada rezimira, i to zvuči kao proročanstvo događaja koji će uskoro slijediti: »Danas, 600 godina kasnije, opet stojimo u borbi i gledamo u susret nadolazećim bitkama. One više nisu oružane, ali ni takve nisu isključene.«

Razlog za srpsku ulogu žrtve je traumatski doživljaj poraza na Kosovu polju, kada je sultan Murat do nogu potukao kneza Lazara i njegovu vojsku. A novi »voda svih Srba« tu ulogu žrtve još produbljuje, jer postulira: »Srbija je posvuda tamo gde ima srpskih grobova«. Time su za budućnost utemeljeni mnogi akti agresije, na primjer protiv albanskog pučanstva na Kosovu.

Otkako je preuzeo vlast, novi srpski »vožd« pokazuje kako je njegov politički cilj utemeljen na razmišljanjima iz Memoranduma, a to znači: uklanjanje poretka koji je stvorio i oktroirao

Tito (usput se srpskom stanovni Jugoslavije podrijetlom bio Hrgoslavenske federacije pod srps

U Jugoslaviji se, međutim, drukčije nego u ostalom Istočn nestaje olujnom brzinom. Dodakreti i stranke, dolazi do promj mokracije i socijalnog tržišnog tičke partije ne nestaje preko n do republike, a od početka do ističkih težnji i zabluda o srpske

ministra vanjskih poslova Dizdarevića u svibnju 1988. prigodom službenog posjeta Beogradu – u nadolazećim je godinama došlo do masivnog nasilja vojnih snaga na Kosovu i čak do svrgavanja vlade i parlamenta te autonomne pokrajine.«

Krajem siječnja i početkom veljače 1990. u Prištini, glavnom gradu Kosova, došlo je do krvavog obračuna između demonstranata i snaga savezne policije, u većini regrutirane iz srpskih postrojbi. Tragična bilanca iznosi 34 mrtva. Austrija je upozorila na to i, zbog razvoja događaja u smjeru širenja konflikta, poduzela prve konkretne mjere:

»Novi razvoj i zaoštavanje situacije na Kosovu potaknuli su me 2. veljače na izjavu – još sa stajališta jedne Jugoslavije – u kojoj sam između ostaloga konstatirao da Austrija pozorno i sa zabrinutošću prati sadašnje stanje. Rješenje problema nije moguće postići primjenom sile, nego samo političkim dijalogom. To rješenje svim narodnosnim skupinama koje žive na Kosovu mora omogućiti da kao jednakopravni partneri unutar jugoslavenske federacije sudjeluju u procesu gospodarskih i političkih reformi.

Austrija je opetovano pozdravljala mjere saveznih organa Jugoslavije u cilju političke i gospodarske stabilnosti zemlje i podupire ih u okvirima svojih mogućnosti. Tako se Austrija stalno zalaže za to da Jugoslavija snažnije nego do sada sudjeluje u europskim integracijskim procesima. Aktivno smo se trudili da se europske organizacije poput Vijeća Europe, EFTA-e i OECD-a u prikladnom obliku otvore za suradnju s Jugoslavijom. Zbivanja u Prištini, međutim, pothranjuju zabrinutost da će ostvarivanje tih ciljeva biti otežano.

Doista, Austrija se zbog sve zaoštrenije situacije na Kosovu morala odlučiti na to da 15. kolovoza 1990. prema Jugoslaviji zatraži primjenu prvoga stupnja mehanizma KESS-a (ljudska dimenzija).«

U pozitivnom smislu tog pojma Mock je kao političar uvijek bio i formalist. Zakoni su za njega napisani zato da se primjenjuju i poštuju. Oni vode političko djelovanje. Kakve su, čisto formalno gledano, bile središnje točke austrijske politike prema Jugoslaviji?

»Od početka krize Austrija je u bitnome zastupala ona rješenja koja su kasnije potvrđena međunarodnim priznanjima po-

jedinih država-sljednica i
stvo Organizacije ujedin
donske konferencije od
biti nisu ništa drugo nego
UN-a, završnim dokume
primjena međunarodnih
konkretno zahtijevala da
međunarodnovaljanih de

1. Zabrana primjene ili nosima (Povelja UN-a
2. Promjene granica silo
janje ne smiju se prizn
načela Londonske kon
3. Poštivanje ljudskih pra
čujući zaštitu manjina
21. studenoga 1990.)
4. Pravo na samoodređe
sinki 1975.)
5. »Prirodno« pravo na
(Povelja UN-a, članak

Ako se pravo uzme, čelima riječ o nečemu sa među civiliziranim država koba u Jugoslaviji, vidimo pravnim normama, odvaž se čuli tijekom razvoja sit koliko zbilja vrijede sve t ugroženi narodi u ozbiljn

Austrijsku su politiku načela. Tome bismo prid zemljopisnim položajem. no je toliko kilometara ka toliko udaljen od Beča ka

U svezi s pregovorima nica – koji su vođeni u do govorilo o nužnosti zajec politike. Sigurno je da je bila vrlo uspješan recept

revića u svibnju 1988. prigodom nadolazećim je godinama došlo a na Kosovu i čak do svrgavanja ie pokrajine.«

veljače 1990. u Prištini, glavnom avog obračuna između demon- », u većini regrutirane iz srpskih si 34 mrtva. Austrija je upozorila u smjeru širenja konflikta, po-

ituacije na Kosovu potaknuli su stajališta jedne Jugoslavije – u tatirao da Austrija pozorno i sa je. Rješenje problema nije mo- o samo političkim dijalogom. To nama koje žive na Kosovu mora i partneri unutar jugoslavenske spodarskih i političkih reformi.

ravljala mjere saveznih organa ospodarske stabilnosti zemlje i ogućnosti. Tako se Austrija stal- ažnije nego do sada sudjeluje u ima. Aktivno smo se trudili da it Vijeća Europe, EFTA-e i otvore za suradnju s Jugoslavi- a, pothranjuju zabrinutost da će 10.

zaoštrenije situacije na Kosovu lovoza 1990. prema Jugoslaviji i mehanizma KESS-a (ljudska

na Mock je kao političar uvijek za napisani zato da se primjen- ko djelovanje. Kakve su, čisto točke austrijske politike prema

e u bitnome zastupala ona rje- međunarodnim priznanjima po-

jedinih država-sljednica Jugoslavije, njihovim primanjem u član- stvo Organizacije ujedinjenih naroda i načelnom izjavom Lon- donske konferencije od 26. kolovoza 1992. Načela tih rješenja u biti nisu ništa drugo nego primjena načela zapisanih u povelji UN-a, završnim dokumentima KESS-a i Pariškoj povelji, dakle primjena međunarodnih pravnih normi u praksi. Austrija je konkretno zahtijevala da se u slučaju sukoba u Jugoslaviji iz međunarodnovaljanih dokumenata primijene sljedeća načela:

1. Zabrana primjene ili prijetnje silom u međunarodnim od- nosima (Povelja UN-a, članak 2.)
2. Promjene granica silom povezane s pravom na ponovno osv- ahanje ne smiju se priznati (rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a i načela Londonske konferencije 1992.)
3. Poštivanje ljudskih prava, demokracije i pravne države, uklju- čujući zaštitu manjina (Pariška povelja za Novu Europu od 21. studenoga 1990.)
4. Pravo na samoodređenje (Završni dokumenti KESS-a, Hel- sinki 1975.)
5. »Prirodno« pravo na individualnu i kolektivnu samoobranu (Povelja UN-a, članak 51.)

Ako se pravo uzme, moglo bi se misliti da je pri ovim načelima riječ o nečemu samo po sebi razumljivom u odnošajima među civiliziranim državama. No, promotrimo li kronologiju su- koba u Jugoslaviji, vidimo li kako se postupalo s međunarodnim pravnim normama, odvagnemo li argumente za i protiv koji su se čuli tijekom razvoja situacije, tada moramo postaviti pitanje: koliko zbilja vrijede sve te postavke međunarodnog prava, ako ugroženi narodi u ozbiljnom slučaju zatraže njihovu primjenu.

Austrijsku su politiku prema Jugoslaviji uvijek određivala načela. Tome bismo pridodali i određene interese uvjetovane zemljopisnim položajem. Od Beča do Ljubljane ili Zagreba točno je toliko kilometara koliko i do Salzburga, Beograd je točno toliko udaljen od Beča koliko i Bregenz.«

U svezi s pregovorima o pristupu Austrije Europskoj zajed- nici – koji su vođeni u doba jugoslavenske krize – opetovano se govorilo o nužnosti zajedničke europske vanjske i sigurnosne politike. Sigurno je da je u doba »hladnoga rata« neutralnost bila vrlo uspješan recept za stabilnost Austrije koja je geopoliti-

je spor vodi o tome agresora (naime Jurički posrednik Cyrus i su promatrači osje-kt pred demokratski

vijeće Europske za-
nik UN-a, Perez de
ministra vanjskih po-
lektivnog i preuran-
h republika« – doni-
nije i Hrvatske. Aus-
luci EZ-a.

me postojalo baš po-
ima političara koji su
i vrlo rezervirani. No,
oslova još na sjednici
ostavio zahtjev da se
a kad to urade i druge
nije ni savezna vlada
sinca zaključila da će
ce. Zemlja je obvezna
tome priklonili. Pet-
anje diplomatskih od-

rosvjedne note. Jedna
oji: »Ovaj akt (misli se
suvereniteta, teritori-
iviteta Jugoslavije. Ti-
opasna praksa da se
države, postiže među-
publike Austrije znači
N-a i deklaracije UN-a

osvjedne note, austrij-
Slovenije i Hrvatske
racije, ljudskih prava i
og poretka u Europi,

koja stoje na najistaknutijem mjestu Pariške povelje te u odred-
bama završnih dokumenata KESS-a o pravu naroda na samo-
određenje.

Prema gledištu Austrije, odluke je pojedinih republika o ne-
ovisnosti trebalo respektirati zato što su donesene na uvjerljiv,
demokratski i miran način, a uslijedile su i u skladu s pravima
koja su izričito navedena u jugoslavenskom ustavu. Sada se tre-
bala uključiti međunarodna zajednica država i postići što je mo-
guće hitniji prekid sukoba.

Za stajalište austrijske savezne vlade bile su mjerodavne i
mnoge odredbe Nacionalnog vijeća, rezolucije zemaljskih parla-
menata Štajerske, Tirola, Koruške, Donje Austrije, Gornje Aus-
trije i Gradišća, kao i jednoglasni zaključak konferencije po-
glavara austrijskih saveznih zemalja, donesen 29. studenoga
1991. U njemu se, između ostaloga, kaže:

»Ni pet mjeseci beskrajinih pokušaja posredovanja Europske
zajednice, ni 14 sporazuma o prekidu vatre, ni djelatnost po-
sebnog izaslanika UN-a nisu mogli okončati ljudsku bijedu sto-
tine tisuća osoba. U Hrvatskoj danas ima već 500.000 izbjeglica,
a samo u opsjednutom Dubrovniku 60.000 ljudi živi u nepoj-
mljivim uvjetima.

Daljnje odlaganje priznanja od Sjedinjenih Američkih Drža-
va i Europske zajednice samo bi produžilo patnje jednog naroda
koji ne želi ništa drugo nego elementarno pravo na neovisnost i
samoodređenje.«

Bit je rezolucije u tome da je konferencija poglavara sa-
veznih zemalja pozvala saveznu vladu da odmah prizna Slo-
veniju i Hrvatsku kao neovisne zemlje.

Ovaj zajednički apel poglavara saveznih austrijskih zemalja
nema samo jasan aspekt solidarnosti, nego i unutarnjepolitičku
pozadinu. Jer, dok u saveznoj vladi SPÖ još uvijek koči me-
đunarodno priznavanje, a savezni kancelar, štoviše, preporučuje
da se zahtjev za priznavanjem koji je postavila ÖVP odbije, pa u
pojednim zemaljskim parlamentima nije došlo do zajedničkih
zaključaka, neki su socijaldemokrati – primjerice oni u Koruškoj
– već drukčije odlučili.

I zemaljski poglavar i gradonačelnik saveznog glavnog grada
Beča, Helmut Zilk, pokazuje da ima nos. Bečka zemaljska vlada

donosi jednoglasan zaključak kojim »traži od savezne vlade da poduzme potrebne korake kako bi, s drugim europskim državama, što je moguće brže Sloveniju i Hrvatsku priznala neovisnim suverenim državama.«

Tijek zbivanja potvrđuje da je vojna intervencija Jugoslavenske narodne armije protiv Slovenije i Hrvatske uslijedila nakon odluke tih republika o samostalnosti i demokraciji, a ne nakon međunarodnog priznanja obiju država koje je uslijedilo tek šest mjeseci kasnije. Štoviše: nakon što su se zemlje Europske zajednice i Austrija za Božić 1991. odlučile za priznanje, popustila je srpska ofenziva i u prvim danima siječnja došlo je do sporazuma o prekidu vatre.

To je potrebno naglasiti stoga što se tada iz Sjedinjenih Američkih Država – ali i od uglednih zapadnoeuropskih političara – opetovano moglo čuti kako je priznavanje nekih republika dovelo do rasula Jugoslavije. Uz to što takvo mišljenje jednostavno ne odgovara činjenicama i što svjedoči o nepoznavanju uzroka, razloga i tijeka ovoga sukoba, ono isto tako dokazuje kakva je neobična čežnja za starom titovskom Jugoslavijom lebdjela u nekim zapadnim političkim glavama.

Koliko su neki zapadni krugovi malo znali – odnosno malo htjeli znati – o stvarnim zbivanjima na Balkanu, pokazuju mnogi citati koji nam govore koliko je zapravo zakazala međunarodna zajednica država.

Kad je srpska armija već otpočela krvavom opsadom hrvatskog pograničnog grada Vukovara – koja će završiti silovanjem žena i djevojaka i prvim sustavnim etničkim čišćenjem – talijanski je ministar vanjskih poslova De Michelis prigodom posjeta Zadru, u rujnu 1991., izjavio: »Ovaj su rat izmislili mediji.«

Američki vojni stručnjak i politolog Edward Luttwak je čak držao da države bivše Jugoslavije treba jednostavno prepustiti njihovoj sudbini: »Socijalna i kulturna razina narodnosnih skupina koje ratuju u Bosni tako je niska da bi se oni – ako budu takve prilike – mogli međusobno masakrirati još čitavo stoljeće.«

George Kenney, koji je do kolovoza 1992. bio voditelj Jugoslavenskog odjela u američkom State Departementu, kasnije je otkrio kakve su igre igrane u nekim zapadnim državnim kancelarijama na početku krize na Balkanu. Kenney je doslovno

govorio o »podmuk
ticirala politika dez
krize i zamagliti st
gubitaka kojih broj
tome da se jednost
prve glasove o konc
nome bi bilo teško c

Baš u tom razdo
su u prostoru Banj
Srbijom, već su oda
čenički logori – izvij
tupnik SVP-a u rim
maljske vlade Južno
prava manjina u bivš
radna skupina bosar
na postojanje čitave
nutim i etnički 'očišće
logora u Bosni sa 105
Gori s 22.710 zatvore
sokom komesaru za iz
vladi Sjedinjenih Am
institucije mjesecima
narodni komitet Crve
janje srpskih logora pr
može se shvatiti samo
su mali broj političara
poslova Mock i njego
zacije za zaštitu ljudsk
ludno dizali glas protiv

Austrija je u to dol
nisu šunjale, nisu uljep
je svim snagama i sred
litičke institucije u Eu
tičar, ministar vanjskih
ruke obaviješten o zbiv
su ga slovenski, hrvatsk
najnovijim dogadanjim.
Ona se razumijevala sa

traži od savezne vlade da drugim europskim držama prizna Hrvatsku priznala neovis-

a intervencija Jugosloven-Hrvatske uslijedila nakon i demokraciji, a ne nakon a koje je uslijedilo tek šest se zemlje Europske zajed- za priznanje, popustila je nja došlo je do sporazuma

što se tada iz Sjedinjenih ih zapadnoeuropskih poli- e priznavanje nekih repub- : to što takvo mišljenje jed- što svjedoči o nepoznavanju ba, ono isto tako dokazuje itovskom Jugoslavijom leb- lavama.

malo znali – odnosno malo na Balkanu, pokazuju mnogi ravo zakazala međunarodna

la krvavom opsadom hrvat- – koja će završiti silovanjem etničkim čišćenjem – talijan- : Michelis prigodom posjeta j su rat izmislili mediji.«

olog Edward Luttwak je čak treba jednostavno prepustiti rna razina narodnosnih sku- iska da bi se oni – ako budu asakrirati još čitavo stoljeće.« olovoza 1992. bio voditelj Ju- State Departementu, kasnije kim zapadnim državnim kan- Balkanu. Kenney je doslovno

govorio o »podmuklosti« i odmah dao dokaze za to da se prakticirala politika dezinformiranja: »Uspjelo se umanjiti značenje krize i zamagliti stvarna zbivanja – naravski, na račun civilnih gubitaka kojih broj ni do danas točno ne znamo. Trik je bio u tome da se jednostavno ignoriralo sve činjenice o strahotama, prve glasove o koncentracijskim logorima i gladi. Jer, u suprotnome bi bilo teško održati politički cilj: nemiješanje.«

Baš u tom razdoblju, između proljeća i ljeta 1992., podignuti su u prostoru Banje Luke (a u Istočnoj Bosni, na granici sa Srbijom, već su odavno postojali) brojni koncentracijski i zatočenički logori – izvijestio je Hans Benedikter, dugogodišnji zastupnik SVP-a u rimskom parlamentu koji se, po nalogu Zermaljske vlade Južnog Tirola, bavio povredama ljudskih prava i prava manjina u bivšoj Jugoslaviji: »Dana 3. lipnja 1992. jedna je radna skupina bosanskih humanitarnih organizacija upozorila na postojanje čitave mreže koncentracijskih logora u zaposjednutim i etnički 'očišćenim' područjima. Detaljan popis 94 srpska logora u Bosni sa 105.348 zatočenika i 11 logora u Srbiji i Crnoj Gori s 22.710 zatvorenika predan je Ujedinjenim narodima, visokom komesaru za izbjeglice, Međunarodnom Crvenom križu i vladi Sjedinjenih Američkih Država. Iako su, dakle, znale, te su institucije mjesecima o tome šutjele. To što na primjer Međunarodni komitet Crvenog križa nije bio spreman priznati postojanje srpskih logora prije nego ih sami Srbi službeno ne potvrde, može se shvatiti samo kao rугanje zlostavljanim žrtvama. Samo su mali broj političara – kao tadašnji austrijski ministar vanjskih poslova Mock i njegov njemački kolega Genscher – te organizacije za zaštitu ljudskih prava opetovano i dugo vremena uzaludno dizali glas protiv te nepravde.«

Austrija je u to doba pripadala malom broju država koje se nisu šunjale, nisu uljepšavale i negirale ono što postoji. Austrija je svim snagama i sredstvima nastojala probuditi najvažnije političke institucije u Europi i svijetu. Kao malo koji drugi političar, ministar vanjskih poslova Mock bio je neprestano i iz prve ruke obaviješten o zbivanjima na Balkanu. Usred noći nazivali su ga slovenski, hrvatski i bosanski političari da bi ga izvijestili o najnovijim događanjima, potražili savjet i zamolili za podršku. Ona se razumijevala sama po sebi. Čim je dobio nove vijesti o

strahotama, Mock je odmah uspostavljao kontakte s vodećim europskim i američkim političarima i prosljeđivao im informacije kako bi ih, možda, potaknuo na akciju.

Kao vođa delegacije ministara vanjskih poslova Srednjoeuropske inicijative, Mock je krajem 1991., 21. i 22. prosinca, otputovao u New York i Washington, kako bi iznio da su izravno pogodene susjedne države zabrinute zbog tragičnog razvoja situacije u bivšoj Jugoslaviji i da bi zatražio djelotvorne mjere međunarodne zajednice država. Mock je posebno istaknuo kakve bi mogle biti posljedice nedjelotvornosti međunarodne zajednice:

»Moramo se bojati da će Bosna i Hercegovina, država-članica Ujedinjenih naroda i KESS-a, nestati kao žrtva agresije. Muslimanski narod Bosne i Hercegovine ostao bi u tom slučaju bez domovine, što bi moglo posljedomati novim palestinskim problemom u Južnoj Europi, s opasnošću da se u Europi razvije islamski fundamentalizam. Time bi međunarodni sigurnosni mehanizam izgubio svaku vjerodostojnost.

Da bi se protiv toga nešto učinilo, nužne su hitne konkretne mjere: i silom treba provesti zabranu letova nad Bosnom i Hercegovinom i osigurati konvoje s humanitarnom pomoći, organizirati zone sigurnosti, preventivno stacionirati postrojbe Ujedinjenih naroda, ne samo u Makedoniji nego i na Kosovu, ako treba i u Vojvodini i u Sandžaku, i osnovati jedno ad hoc-sudište za kažnjavanje onih koji krše ljudska prava.«

Mockovi sugovornici u New Yorku i Washingtonu, od glavnog tajnika UN-a, Pereza de Cuellara, pa do američkog predsjednika Georgea Busha, složili su se s tom analizom i načelno priznali da su djelotvorne mjere nužne. Bush je, štoviše, držao da treba odaslati djelotvornu opomenu Miloševiću. No, istodobno je upozorio na poznatu činjenicu da su najvažniji američki saveznici u Europi još uvijek neskloni uporabi vojnih mjera. Amerikanci bi bili spremni umiješati se, ali žele to učiniti u sporazumu sa svojim najvažnijim europskim partnerima; a problem leži u tome da su čas Francuzi za to, a Britanci protiv, pa onda obratno, i tako se ništa ne zbiva.

Žrtve su ovakva oklijevanja zapadne zajednice država, krivih procjena u središtima moći i verbalnih nota raznih međunarodnih organizacija bili ljudi koje je pogodio rat.

Za austrijsku je Jugoslaviji niti je bio nog tijela, niti vjersk dijelova jedne, još u ratnoj agresiji kojom vlast.

Ispravnost austrij odluka takozvane Ba 1991. Europska zajed venskoj krizi), objavlj jasno i glasno kaže da te da Slovenija, Hrva za međunarodno priz znato pravo, utemelje pretpostavkom poštiva demokratskim putem j

Odlukom Badintei nice se ipak uspjelo pr području bivše Jugosl kad se u skladu s time

avljao kontakte s vodećim i prosljeđivao im informaciju.

anjskih poslova Srednjoeu-91., 21. i 22. prosinca, otpu-ako bi iznio da su izravno : zbog tragičnog razvoja si-zatražio djelotvorne mjere ck je posebno istaknuo ka-tvornosti međunarodne za-

i Hercegovina, država-čla- nestati kao žrtva agresije. vine ostao bi u tom slučaju dovati novim palestinskim nošću da se u Europi razvi- bi međunarodni sigurnosni jnost.

), nužne su hitne konkretne i letova nad Bosnom i Her- anitarnom pomoći, organiz- acionirati postrojbe Ujedi- niji nego i na Kosovu, ako novati jedno ad hoc-sudište prava.«

ku i Washingtonu, od glav- ira, pa do američkog pred- e s tom analizom i načelno žne. Bush je, štoviše, držao enu Miloševiću. No, isto- nicu da su najvažniji ame- skloni uporabi vojnih mjera. ati se, ali žele to učiniti u ropskim partnerima; a pro- za to, a Britanci protiv, pa a.

dne zajednice država, krivih ih nota raznih međunarod- odio rat.

Za austrijsku je politiku uvijek bilo jasno: sukob u bivšoj Jugoslaviji niti je bio građanski rat unutar jednog čvrstog držav- nog tijela, niti vjerski rat, nije bila riječ ni o secesiji pojedinih dijelova jedne, još uvijek postojeće, zajedničke države, nego o ratnoj agresiji kojom političko vodstvo Srbije želi ostvariti pre- vlast.

Ispravnost austrijskoga puta u tom kontekstu potvrđuje i odluka takozvane Badinterove komisije (osnovala ju je u jesen 1991. Europska zajednica sa zadaćom da donese sud o jugosla- venskoj krizi), objavljena 7. prosinca 1991. U tom dokumentu se jasno i glasno kaže da se »Jugoslavija nalazi u procesu raspada« te da Slovenija, Hrvatska i Makedonija ispunjavaju preduvjete za međunarodno priznanje. Tim je republikama također pri- znato pravo, utemeljeno na međunarodnom pravu, da – pod pretpostavkom poštivanja ljudskih prava i prava manjina – idu demokratskim putem prema vlastitu izboru.

Odlukom Badinterove komisije, na razini Europske zajed- nice se ipak uspjelo primiti k znanju pravnu i političku zbilju na području bivše Jugoslavije. No, još je dug bio put do trenutka kad se u skladu s time počelo i odlučnije djelovati.

Centralizam protiv federalizma

Kakve su zamišljene slike o situaciji na Balkanu početkom devedesetih godina prevladavale u mnogim zapadnim državnim uredima i u uredništvima, možemo pročitati u jednom znanstvenom radu dr. Alojza Ivaniševića, asistenta u Institutu za istraživanje Europskoga istoka i jugoistoka Sveučilišta u Beču:

»U svezi sa srpsko-hrvatskim ratom 1991./92. na Zapadu su otrcani klišeji o oba naroda osvanuli u novom sjaju. Preporod je u novoj, ujedinjenoj Europi doživjelo i blokovsko mišljenje za koje se vjerovalo da je već prevladano. Jedan 'blok' su tobože tvorili – gledano zemljopisno i u smislu 'političkog saveza' – Austrija, Njemačka, Mađarska, ideologijski gledano konzervativnije snage, a drugi 'blok' pobjednici u oba svjetska rata (Velika Britanija, Francuska i Sjedinjene Američke Države) i izrazitije lijevo orijentirane političke grupacije. Zemljopisno-ideologijske oznake trebaju upozoriti na podjele unutar 'blokova', odnosno na mogućnost različitih mišljenja unutar jednoga od 'blokova'.

Tradicionalno pozitivan kliše koji su o Srbiji imale zapadne sile vuče korijene iz Prvoga svjetskog rata, kad je Srbija bila njihov saveznik u borbi protiv centralnih sila. U ovom su sklopu te simpatije razumljive baš toliko, koliko je razumljiva i tradicionalna antipatija prema Hrvatskoj kao nekoć posebno vjernoj krunovini neprijateljske Austro-Ugarske.

Hrvati mogu svoj glas reakcionara (tako npr. 1985. piše Ernst Bloch: 'Hrvati koji žive u SR Njemačkoj su skoro svi fašisti.') – osim ustaškom režimu u Drugom svjetskom ratu i njegovim simpatizerima u hrvatskoj emigraciji – u prvom redu zahvaliti beogradskoj propagandi. Predrasudu o 'klerikalnim', 'reakcionarnim' i 'fašistoidnim' Hrvatima pobija povijest. Klerikalne ili fašistički orijentirane stranke u Hrvatskoj nisu nikada bile uspješne.

Demontaža jugoslavenskog modela, za koji su mnogi europski lijevičari držali da je vrijedan oponašanja (u svojoj zaljubljenosti previđali su njegove 'neugodne sporedne pojavnosti' poput 'staljinizma bez Staljina', 'gulage' na jugoslavenski način, stotine tisuća žrtava revolucije, golemo naoružavanje i militarizaciju društva),

CENT

nije počela u septembru već godine 1974. 'potpis' se kao takav očigledno s druge strane, već zahtijevale preobrazbu da je ustav polazište. Eskalacija rata u Beču pao 'srednjoeuropski' model, Sjedinjene Države, Francuska, Engleska, pomodnu poziciju prominentni političari gledati na balkanski djetinjstvo kako važnu ulogu u promjeni jednostavnih načina, nepokretljivosti. Iako rat na Balkanu prevlast, on ipak rastrga Srbiju postaju četnici, fenomen prešao i u 'jateljstvo', onu Musliman mentalizma. Odnosi bili karakterizirani s oblikovanih i povijesno-tralistički model na stralistička pozicija i političke sile Srbije, izrazom slabosti Hrvatske. Recept za 'debalkanizaciju' čiji svaki nacionalizam presije. Budućnost i nekom anacionalnom biti lišeno zamišljenih bi vodeći europski i savjesti, također i u i donijeli na svijet gotovo savjesti bi moralo voditi što su – s jedne :

federalizma

situaciji na Balkanu početno prevladavale u mnogim zemljama u uredništvima, možemo reći da dr. Alojza Ivaniševića, Europskoga istoka i jugoisto-

1991./92. na Zapadu su otrcani u sjaju. Preporod je u novoj, evropsko mišljenje za koje se vjerojatno 'blok' su tobože tvorili – gledajući 'čakog saveza' – Austrija, Njemačka i konzervativnije snage, a u rata (Velika Britanija, Francuska) i izrazitije lijevo orijentirane ologijske oznake trebaju upolnostno na mogućnost različitih politika.

u o Srbiji imale zapadne sile, kada je Srbija bila njihov saveznik. U ovom su sklopu te simpatizirajuća i tradicionalna antipatizirajuća posebno vjernoj krunovini ne-

ko npr. 1985. piše Ernst Bloch: skoro svi fašisti.) – osim ustaštvu i njegovim simpatizerima u zahvaliti beogradskoj propagandnoj reakcionarnim i 'fašistoidnim' ili fašistički orijentirane stranešne.

za koji su mnogi europski lijevo (u svojoj zaljubljenosti prene pojavnosti) poput 'staljinizirani slavenski način, stotine tisućanjanje i militarizaciju društva).

nije počela u separatističkom Zagrebu ili odmetničkoj Ljubljani, nego u 'jugoslavenstvujućem' Beogradu. I to, vidljivo i punom parom već godine 1986., kad je u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti nastao Memorandum u kojem se tvrdi da savezni ustav iz godine 1974. 'potiče anarhiju' i da je 'neprijateljski prema Srbima', pa se kao takav odbacuje.

S druge strane, vodeće su političke snage u Hrvatskoj i Sloveniji zahtijevale preobrazbu Jugoslavije u 'pravu konfederaciju' i tvrdile da je ustav polazišna točka za reforme...

Eskalacija rata u Bosni potvrdila je stajališta koja je do tada zastupao 'srednjoeuropski blok'. U 'zapadnom bloku' je došlo do promjena, Sjedinjene su Američke Države čak prešle u drugi blok, a Engleska, Francuska i zapadnoeuropska ljevica najprije su zauzele pomodnu poziciju 'ekvidistance'. Doduše, i na toj su strani neki prominentni političari, kao npr. lord Carrington, počeli kritičnije gledati na balkansku krizu. Na ovom se primjeru može dobro vidjeti kako važnu ulogu – uz, dakako, interese velikih sila – u promjeni jednostavnih klišeiziranih zamisli igraju zakoni tromosti duha, nepokretljivosti i ideološke okoštalosti.

Iako rat na Balkanu nije nikakav etnički sukob nego borba za prevlast, on ipak rađa mržnju među narodima. U svijesti Hrvata Srbi postaju četnici, u svijesti Srba Hrvati postaju ustaše, a taj je fenomen prešao i u Bosnu. U Bosni imamo još jednu 'sliku neprijatelja', onu Muslimana, ojačanu sablašću muslimanskog fundamentalizma. Odnosi između Srbije i Hrvatske su od 1918. do 1991. bili karakterizirani sukobom dviju u temelju suprotnih, historijski oblikovanih i poviješću uvjetovanih, koncepcija države. To je centralistički model na srpskoj i federalistički na hrvatskoj strani. Centralistička pozicija Beograda bila je izrazom i rezultatom vojne i političke sile Srbije, dok je federalističko stajalište Zagreba bilo izrazom slabosti Hrvata na istom području.

Recept za 'debalkanizaciju' Balkana nije samo u tome da se isključi svaki nacionalizam, nego u tome da se uklone strukture represije. Budućnost Balkana i istočne Srednje Europe ne leži u nekom anacionalnom ili amorfnom društvu, nego u društvu koje će biti lišeno zamišljenih slika o neprijateljima. U konkretnom slučaju bi vodeći europski i američki političari morali istražiti vlastitu savjest, također i u ime svojih prethodnika koji su tu tvorevinu donijeli na svijet godine 1918. i oživjeli je 1945. To istraživanje savjesti bi moralo voditi k spoznaji da je bilo krivo, štoviše i kobno to što su – s jedne strane – podržavali ekspanzionistički srpski

nacionalizam na taj način da su iz Srbije napravili 'žandara' na Balkanu i što su – s druge strane – potaknuli hrvatski nacionalizam tako što su Hrvatsku opetovano gurali u ulogu 'separatista' i 'anarhista'.«

Ako pogledamo kartu Jugoslavije u doba prije 1991., imamo dojam da je riječ o tepihu punom zakrpa. Posebno na području Bosne i Hercegovine, nešto manje u Hrvatskoj i Srbiji, žive različiti narodi jedni uz druge. Nedvojbeno je potrebno imati iznimno istančan politički osjećaj da bi se te različite nacionalne interese moglo svesti na zajednički nazivnik. To bi bilo moguće u demokraciji koja traži nagodbu interesa, koja je sposobna za dijalog i u kojoj je razvijeno razumijevanje za različite kulture. No, do sukoba mora doći ako se postavljaju jednostrani zahtjevi za prevlašću i vodećom ulogom i ako režiju vodi jedan diktatorski režim i jedna lijevofašistička partija. I taj sukob, ta ratna agresija ostavili su duboke tragove. Pogledamo li zemljopisnu kartu koja je godine 1995. napravljena prema etničkom kriteriju, na njoj je područje bivše Jugoslavije puno manje šareno. To ponajprije vrijedi za Bosnu i Hercegovinu. Na tom je području posljednjih godina tri milijuna ljudi bilo u bijegu. Mnoge manje naseobine su očišćene. Ne samo naselja bosanskih Muslimana, nego su i – iako u manjem broju – isto tako pogođeni i Hrvati u Srbiji, i Srbi u Hrvatskoj i bosansko-hercegovački Hrvati i Srbi...

Tragedija

Političaru M odlikovanj politiku ne ne i Hercegovine ir To stoga što zna da dugo tražili pomoć, mjesto u Mockovo doktoratu Sveučiliš vina zahvalila za os

Prigodom dodje lišta, 29. travnja 19 osobno; njegov iska: nego je i prikaz nje

»Uistinu, baš su susjedstvu još dokaz prekršiteljima među

Uvijek se moran Vlast bez prava je ti postane smiješno.

Svaka politika 'A organizacije koje su j

Kada dopustimo raste cijena koju valj nog poretka. Uvijek : Europa morala pret reagirati.

Često mislim o t tanka u Varšavskom nevolji ne ostavi samu

Austrija će uvijek korist Bosne i Herceg

Nipošto ne želimo vu, a onda kad je ve

onda ako se one tome godišnjom humanitarnom angažmanu za dio dijelom austrijske rata. Iz nastavljanja i politike Austrije nevanja.«

slova dobivali i obični za neovisnost. Kad je New York, gdje je predložiti pomoć za Bosnu, a kamoli diplomatsko članstvo pružilo punu

skih prava, Austrija se za aktiviranje svih zaštitnih. Posve svejedno je li ene zato da bdiju nad i u miru, da izmiruju i na nikakve druge moć srcu Europe iz teorije e mehanizme, pripomir. Napokon, riječ je međunarodnog prava, rizna žarišta u svijetu, riječ o neposrednom sno kaže što je što, da tko počinio – osudi i kon, najodlučnije osu za koje se udomaćio

međunarodni organi u ke državne kancelarije i ono što je urađeno ate.«

riji počelo se reagirati – sukob već izbio.

Ministri vanjskih poslova 12 zemalja tadašnje Europske zajednice su 6. kolovoza 1991. zatražili saziv međunarodne mirovne konferencije, više tjedana kasnije počela je diskusija o slanju mirovnih snaga. Budući da nije bilo konsensusa, o tim se temama samo nadugo konferiralo. Već je bilo »pet minuta poslije dvanaest« kad je OUN u krizna područja odaslala vojne snage koje su trebale spriječiti daljnje sukobe zaraćenih strana.

Već u svibnju 1992. Austrija je – uostalom, u uskoj koordinaciji s vladom Bosne i Hercegovine – predložila stvaranje međunarodnih zona sigurnosti za Sarajevo i druge gradove. Stvaranjem stabilnih sigurnih prostora trebala je biti zaustavljena srpska taktika »etničkih čišćenja«, omogućeno primjereno funkcioniranje legitimne vlade Bosne i Hercegovine i zaštita civilnoga stanovništva. Taj plan zastupalo se u jednom demaršu upućenom vladama 31 države i u okviru Vijeća sigurnosti UN-a, a krajem kolovoza i na Londonskoj konferenciji. No, prijedlog o stvaranju »safe areas« našao se u jednoj rezoluciji Vijeća sigurnosti tek 16. studenoga.

Slično je bilo i s jednim drugim prijedlogom. U studenom 1992. je u okviru austrijskog memoranduma Vijeću sigurnosti preciziran prijedlog o zonama sigurnosti koje će štiti vojska i zatraženo da se to ostvari za Sarajevo, Tuzlu, Travnik, Goražde i Bihać.

Ali, Vijeće sigurnosti je zone sigurnosti za gradove Sarajevo, Tuzlu, Žepu, Goražde, Bihać i Srebrenicu proglasilo tek 6. svibnja 1993.

Albert Rohan, danas glavni tajnik a tada zamjenik ravnatelja Političkog odjela u bečkom Ministarstvu vanjskih poslova, točno je zaključio:

»Reakcija međunarodne zajednice država na srpske postupke odlikovala se različitim mišljenjima o naravi samog sukoba, protivnim interesima i neodlučnošću. Najgore je pri tome bilo to da su međunarodni posrednici zapravo od prvog dana isključili svaku vojnu opciju i time u toku svekolikog procesa pregovaranja odustali od jedinog djelotvornog sredstva pritiska, naime od vjerodostojne prijetnje u skladu s poveljom Ujedinjenih naroda. Čak i u onim zemljama koje su uvijek pokazivale osobitu sklonost prema Beogradu danas se priznaje da je vojna intervencija na početku sukoba, na

primjer kad se bombardiralo Vukovar i Dubrovnik, i te kako bila moguća i da bi odgovarajući ultimatum srpskome agresoru najvjerojatnije bio i djelotvoran. Budući da međunarodna zajednica država nije bila spremna to uraditi, na srpskoj je strani ojačano uvjerenje da je nitko neće spriječiti u nasilnom ostvarenju ciljeva, pa i nema nikakva razloga da bude spremna na kompromis.«

Dilema Uj ostali.

Daljnji tijek sukoba neodlučnosti i organizacije ujed prva međunarodna posredna na neuspjeh. To potvrđ

Iako su 7. travnja 199 države, ipak su srpska mil armije i nadalje žestoko na zemlji. Unatoč osudama I narodnih konferencija ko bivšoj Jugoslaviji, srpske s vodeći najkrvaviji europskog rata, rat s najvećim bi

Supredsjedatelji takoz Jugoslaviju«, Cyrus Vance 1993. u Ženevi »mirovni pl Hercegovine na kantone, kasnije predočen je tobožr nov mirovni plan bio je sas ustavnim načelima koja, os ranu državu u kojoj pokraj vanjske politike. U drugor pokrajina – po tri za muslin skupinu, a deseta je glav odredbe o miru s mjeram vlačenje borbenih jedinica javne infrastrukture. Kasni laznoj upravi. Zemljopisna sjeća na samovoljno povla svjetskog rata provedeno t nova krizna žarišta među et

SKA

udi nabavljali živežne
0 ih je teško ranjeno.
i svijetu ozbiljno širile
islamani, da bi ojačali

išljanja i na posljertku
koga saveza. Počelo se
ama ništa ne može po-
ovi zaključci provedu u

Država i pod dojmom
nom je odsječku fronte
imani i Hrvati okončali

u dana ranije načelno
je u Bosni i Hercegovini
ilo od njezine strategije
kolovoza 1994. organizi-
onajprije na srpske ten-
ali novim napadima.
vo došlo je 28. kolovoza.
ije bio samo novi ultima-
latnost.

i samo 1994. U tom tre-
trom topništva. Još i više
jskih poslova upozorio na
2.:

koplova, teškog topništva i
umentiraju odlučujuće su-
lgovornost za teška raza-
, u tijeku je široka akcija
ačaj teškog kršenja temelj-
rskog prava, s ciljem stva-
prostora koje će nastaviti
e godine najprije bila izlo-
e zahvatilo i Bosnu i Herce-
vojvodini, na Sandžaku i na

Kosovu. Posljedica je za poslijeratnu Europu neprispodobivo
velik val izbjeglica: više od tri milijuna ljudi.«

Postrojbe UN-a osuđene su na puko promatranje, ograničile
su se na to da budu »neutralni promatrači i gledatelji«. U jed-
nom izvješću, upućenom Predsjedništvu za humanitarnu pomoć
regije Trentino-Južni Tiroi, Benedikter je opisao ulogu postrojbi
UN-a u Hrvatskoj i Bosni:

»Često nisu mogle pomoć (živežne namirnice, lijekove) do-
staviti ni u vlastite zaštićene zone. Ta politika bespomoćnosti i
impotencije osobito je negativnu varijantu imala u opunomo-
ćeniku UN-a Yasushiju Akashiju. Dok je na Sarajevo padao
uobičajeni dnevni obrok granata, vječno nasmijani Japanac je
izjavio da je 'Sarajevo jedan od najsigurnijih gradova na svije-
tu...'. To je možda i bio razlog da je 3. svibnja 1994. – nemajući
pojma ni o čemu – tenkovima bosanskih Srba dopustio prolaz
kroz dvadeset-kilometarski zatvoreni pojas oko Sarajeva, na što
je posve očajno Predsjedništvo Bosne i Hercegovine zatražilo
ostavku posebnog izaslanika OUN-a. Politika okretanja glave od
stvarnosti vrhunac je dosegla kad su nizozemski vojnici u sastavu
UNPROFOR-a u srpnju 1995. ne samo mirno promatrali ubi-
janje i odvođenje tisuća muslimanskih Bošnjaka iz zone sigur-
nosti UN-a u Srebrenici nego su i pili rakiju s generalom Mla-
dićem.«

Postrojbe OUN-a su ponižene i krajem svibnja 1995., kad su
srpske trupe otele 370 njihovih vojnika u Bosni i držali ih kao
taoce. Time su htjeli postići prekid zračnih napada NATO-a.
Najprije su na strani zapadnoga vojnog saveza bili samo iritirani
i primili su na znanje da su Srebrenicu, zonu sigurnosti UN-a, a
nekoliko dana kasnije i Žepu, srpski vojnici zauzeli na juriš.

Srebrenica je ipak postala prekretnicom. Posljedice su bile
vrlo tragične. Svjetski su mediji izvještavali da su srpske trupe
izvršile krvoproliće među civilnim stanovništvom, osobito muš-
kim osobama. U srpnju 1995. agencije su javljale o »jednoj od
najvećih akcija protjerivanja u bosanskom ratu«. Tisuće su iz-
bjeglica stigle pred Tuzlu koju su nadzirale vladine postrojbe,
grad u kome se i u toku rata i nakon njega uspjelo očuvati
multietničku strukturu, ali koji je unatoč tome u zadnjim danima
rata bio ciljem podlog napada, u kome je jedna granata pala u